

Elingen

Hoog en groot

12 februari 2012

Ziezo, het is dicht. Het gat, de gaping, het hiaat, de leemte, de lacune in mijn cultuur. Het moet wel een behoorlijk groot gat geweest zijn want er paste een heus kasteel in. En niet zo'n kleintje. In tegendeel. Er is over het kasteel van Gaasbeek veel te zeggen maar zeker niet dat het klein is. Het is gigantisch.

Nu had ik al herhaalde malen gehoord en gelezen over dat kasteel maar ik had het nog nooit in werkelijkheid gezien! Ja, ik was er eens een keer bijna rakelings aan gepasseerd maar dat mag niet meetellen. Dit keer echter heb ik er onder en naast gestaan. Ik mocht niet binnen maar dat was sowieso al niet de bedoeling bij deze gelegenheid. Het zag er eigenlijk wel een beetje vertrouwd uit. Ondanks alles. Dat komt allicht doordat dit kasteel al vele malen gediend heeft als decor voor televisie- en filmopnamen.

Destijds was de BRT (nu VRT, Vlaamse Radio en Televisie) terecht bekend omwille van zijn jeugdfeuilletons. Die werden ook in het buitenland grif aangekocht en bekeken. Eentje waarbij het kasteel van Gaasbeek een prominente rol speelde was „*Johan en de Alverman*“. Ik moet eerlijkheidshalve toegeven dat het een beetje buiten mijn interessesfeer is gevallen, dat feuilleton. In 1965 was ik met heel andere zaken bezig. Veel meer dan het beeld van de Alverman met zijn hoedje en sik is me eigenlijk niet bijgebleven. Als ik me niet vergis speelde hij ook nog op een fluitje... Het was een rol van Jef Cassiers en die mocht zich in krappe bewoordingen en een kromme taal uitdrukken. Maar goed ook want de man was weliswaar een goed acteur maar hij kon geen drie woorden na mekaar zeggen in iets wat op algemeen Nederlands leek. Voor een jeugdfeuilleton werd daar destijds nogal zwaar aan getild. Voor andere openbare presentaties eveneens. Heden ten dage steekt het allemaal niet meer zo nauw, heb ik zo de indruk. Het schijnt zelfs chique geacht te worden dat een acteur of actrice zich tot den volke richt in een taaltje dat zwaar dronken gaat van een dialect. Het toffe jongens-, vlotte meiden-syndroom misschien. Ik loop allicht achter want ik huldig nog steeds het principe dat goede vaklui hun gereedschap goed verzorgen en het juist gebruiken.

Vaarzen

De wandeling vertrok in Elingen. Dat is een plaatsje in de Vlaams-Brabantse gemeente Pepingen... Akkoord, het mag wat komiek klinken maar zo heet het daar nu eenmaal echt. De herkomst van de naam Elingen is overigens onzeker. Het is mogelijk een samenstelling met *heem* en een Germaanse persoonsnaam zoals *Heling* of *Aling*. Het zou dus de woonplaats van Heling of Aling kunnen geweest zijn. Die woont daar nu niet meer.

Elingen is niet groot en veel valt er eigenlijk niet over te vertellen. De keren dat ik er kwam was het er stil. Met opvallend weinig gemotoriseerd verkeer. Te zien aan de nogal talrijke vierkantshoeven en andere hofsteden wordt hier voor een deel nog geleefd op het ritme van de seizoenen. Zo heerst er nu, deze tijd van het jaar, een bezonken rust en is er maar weinig wat beweegt. Een overactieve boer had hoe dan ook toch zijn tanden en ploegscharen stukgebeten op het tot beton bevroren land. Wie zelf de sfeer wil opsnuiven zal zich daar eens ter plaatse moeten begeven. Om er te gaan wandelen moet je niet, zoals wij, door weiden en over akkers gaan banjeren. Dat mag je zelfs niet. Er zijn legio uitgezette wandelingen die de streek voor de nieuwsgierige en belangstellende wandelaar kunnen ontsluiten.

De Sint-Amanduskerk in Elingen

Elingen behoorde ooit tot het domein van *Leeuw* en daarmee was het onderdeel van Brabant. Tot in de 17^e eeuw maakte Elingen deel uit van het Land van Gaasbeek en hing het af van de Sint-Pietersabdij in Gent. Toch merkwaardig dat je de namen van dezelfde abdijen steeds weer tegenkomt. Tot heel ver van hun vestigingsplaats. Ze moeten ooit onmetelijk rijk geweest zijn met tentakels die zich overal aan eigendommen vastklampten.

Elingen heeft nog wat bijzonders. Al is dat niet zonder meer te merken. In tegenstelling tot de andere deelgemeenten van Pepingen, waar de gemeentegrenzen vaak met beekjes of wegen samenvallen, bestaat de gemeentegrens van Elingen uit een hoeke aaneenschakeling van willekeurige perceelgrenzen.

De kerk staat er in het midden. Op de plaats waar enkele verbindingswegen met andere gemeenten elkaar kruisen.

Van die kerk is me bekend dat ze groot is en met baksteen gebouwd. Dat heb ik zelf gezien. Verder dat ze is toegewijd aan de heilige Amandus maar

dat heb ik moeten opzoeken. De kerk werd in het verleden vaak geteisterd door rondtrekkende benden. Als een feniks herrees ze echter telkenmale uit haar as of puin. De oudste delen onderaan zijn gebouwd met blauwe hardsteen. De andere delen, waaronder de opvallende klokkentoren, zijn recenter. Ze werden gebouwd in de 19^e eeuw.

Eveneens in de religieuze sfeer zit de *paardenprocessie* die sinds 1901 jaarlijks op Paasmaandag uitgaat. Hoewel de kerk aan Sint-Amandus is gewijd, is het toch de heilige Benedictus die bij de processie wordt geëerd en aangesproken. Een aankondiging van dat evenement zegt letterlijk: „*Naast paarden lopen in deze ommegang ook geestelijken en bedevaarders mee*“. Zo, zo, Fernandel zou zich hier op zijn gemak gevoeld hebben. Niet alleen als Don Camillo maar ook wegens zijn goed ontwikkeld gebit. Waardoor hij eventueel ook tot de viervoetige groep kon gerekend worden. Het beeld van de Heilige Benedictus wordt in processie van de Sint-Amanduskerk tot aan de Benedictuskapel gedragen. Bij de kapel worden dan de paarden en de bedevaarders zonder onderscheid des persoons gezegend. Sint-Benedictus schijnt actief te zijn waar het ziektes bij mensen én dieren betreft. Euvels die door zijn tussenkomst, naar verluid, kunnen bezworen worden.

Naast dit religieuze gegeven heeft zich in Elingen rond de paardenprocessie ook een veel profaner traditie ontwikkeld. Die wil dat de jonge ongehuwde meisjes uit de streek naar Elingen en zijn paardenprocessie afzakken om een lief „op te doen“. Om een mogelijke vrijer of echtgenoot aan de haak te slaan. Daarom wordt de processie ook wel eens oneerbiedig de „*vjeizemet*“ (vaarzenmarkt) genoemd. Wie dus uit is op een verse vaars kan hier komen hengelen.

Elingen heeft een Zwartemolenstraat. Ach ja, er zal wel ongeveer geen enkel dorp in Vlaanderen zijn dat geen „Molenstraat“ heeft. In één of andere variant. Ik heb in de Zwartemolenstraat geen molen bemerkt. Hoewel ik die straat toch een paar keer gefrequentieerd heb op deze tocht. Nochtans was die windmolen er! Ter mijner verontschuldiging kan ik aanvoeren dat het nog slechts een schamel restant is. Een stuk van een molenromp. Sterk ingekort.

Het was ooit een stenen bergmolen met een brede kuip en een ajuinvormige zetelkap. Hij werd gebouwd in 1779 op een stuk grond dat het armenbestuur van Elingen voor 98 jaar in erfpacht had gegeven.

Waar is echter der ouderen fierheid dan gevaren? Eens stond deze molen bekend als de stevigste en machtigste windmolen van de streek. De benaming *Zwarte Molen* heeft hij gekregen vanwege de teer waarmee de romp werd ingesmeerd.

De molen moet al lang buiten gebruik zijn want in de *Denderbode* van 31 december 1854 verscheen deze advertentie: „*Te koop. Eene schoone en goede windmolenas van acht voeten dikte en 36 voeten lengte. Zich te bevragen by M. Van den Einde, maalter te Elingen by Halle*“.

Het is me niet bekend wie de nieuwe eigenaar van de *schoone en goede windmolenas* is geworden en in welke andere molen die eventueel is terechtgekomen.

Hoog en ver

Het weer was niet helder. Nogal nevelig. Daardoor werden de vergezichten een beetje troebel. Zo had het vanaf een bepaald plaats op het traject zichtbaar moeten zijn waar het hoogste punt van het Pajottenland zich bevond. Dat is een 112 meter hoge heuvel: de Kesterberg, een rest van het *Kestergewoud*. Dat „gewoud“ was een nieuwe term voor mij. Het is niet, zoals ik eerst dacht, een woud of bos maar een bestuurlijke eenheid zoals die tot aan het Ancien Régime heeft bestaan. Het Kestergewoud heette ook *Potestas van Castre*. Het werd bestuurd door een meier, die de heer vertegenwoordigde, en een schepenbank (college van wethouders) waarin onder meer de burgemeesters van Oetingen, Kester en Herfelingen zetelden. Het was dus een meierij.

De 300 meter hoge zendmast van de VRT.

Daar op die hoogte staat ook het militaire radarcomplex Satcom en de „*ijzeren man*“. Dat laatste is een metalen stomp waaronder zich een geodetisch punt bevindt, een meetpunt dat hier in 1850 werd geplaatst en dat de exacte hoogte boven de zeespiegel aangeeft. Hier is dat precies 111,86 meter.

Wat echter van heinde en ver zichtbaar is en dat bij deze wandeling ook bijna voortdurend bleef, is de 300 meter hoge VRT-mast van Sint-Pieters-Leeuw. Tenzij daar kort geleden verandering is in gekomen, is die reusachtige naald de hoogste constructie van België.

De VRT-mast is een vrijstaande toren voor radio- en televisieuitzendingen. Sinds 1996 staat hij hier. Onderaan heeft hij een diameter van 27 meter en aan de top is dat nog 1,3 meter. De locatie is niet toevallig. Ze werd gekozen om het vliegverkeer vanuit Zaventem niet te hinderen.

Volgens één bron die ik vond zou de hele zendmast daar volkomen illegaal geplaatst zijn! Ik kon nergens een be-

vestiging vinden van deze bewering. Maar het is nu eenmaal zo dat, indien je de wet met voeten wil treden, je dat in dit landje op grote schaal moet doen. Geknoei in de marge wordt meedogenloos streng gestraft.

Roosje, mijn roosje

Met de zendmast verscheen *Sint-Pieters-Leeuw* hier al even in beeld. Een deel van het traject liet me dan ook wat nader kennis maken met één van de grootste gemeenten van Vlaams-Brabant. Groot, in elk geval voor wat betreft het bevolkingscijfer. Ze moeten daar met ongeveer 30 000 zijn.

De gemeente ligt aan oude en belangrijke verbindingswegen en nagenoeg onder de rook van steden als Brussel en Halle.

Met het grondgebied is er in het verleden nogal geleurd en geschoven. Men kan hier dan ook terugkijken op een lange en goed gedocumenteerde geschiedenis. De oudste geschreven bronnen gaan zelfs terug tot de 9^e eeuw en dat kan niet iedereen met recht en reden beweren. Het oudst bewaarde document is een schenkingsakte van „*dame Angela*“.

Dat moet een Brabantse edelvrouwe geweest zijn. In het document wordt verwezen naar een „*domein of een vrij goed van 7 mijl lang en 1 mijl breed met een moederkerk en 9 dochterkerken*“. Het bedoelde goed werd geschonken aan het Sint-Pieterskapitel van Deutz bij Keulen. In 1137 werd het domein van Leeuw dan geschonken aan de abdij van het Heilig Graf in Kamerijk (nu Cambrai). Vanaf 1236 hing de plaats af van het Land van Gaasbeek. In 1284 gaf Hendrik I, heer van Gaasbeek en graaf van Leuven, een afschrift van „*de keure*“, het plaatselijke strafwetboek, aan de lokale bevolking. Als gevolg daarvan bleef de gemeente lang de hoofdplaats van een meierij en de zetel van een schepenvank. Net zoals het eerder aangehaalde Kestergewoud. In het laatste kwart van de 17^e eeuw werd de heerlijkheid van Gaasbeek in vier delen openbaar verkocht. Daardoor kwamen allerlei bezittingen in diverse handen. Huwelijken en erfenissen maakten het plaatje nog wat ingewikkelder. Ook in politiek-geografisch opzicht werd er nogal wat heen en weer geschoven. In de Franse tijd lag het dorp in het departement van de Dijle, in 1815 in de provincie Zuid-Brabant en in 1831 in de provincie Brabant. In 1977 werd Sint-Pieters-Leeuw de kern van een uitgestrekte fusiegemeente waarbij de deelgemeenten Oudenaken, Vlezenbeek, Sint-Laureins-Berchem en Ruisbroek allemaal onder de vlag van Sint-Pieters-Leeuw werden geschaard. Sinds 1995, tenslotte, ligt de gemeente in de provincie Vlaams-Brabant. Sint-Pieters-Leeuw is officieel Nederlandstalig en het maakt deel uit van het kiesarrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde. Voor dat laatste bijten Vlaamse en Waalse politici elkaar driftig de strot af. Tientallen jaren lang was BHV in staat elke besluitvorming in dit land lam te leggen en het bood gelegenheid aan allerlei demagogen die zich wilden profileren. Het kiesarrondissement zou nu gesplitst worden. Ik vrees dat het een soort kernsplitsing wordt waarvan, na de eigenlijke ontplofing, het land nog zeer lang onder de nucleaire fall-out zal lijden. Ondertussen is het een wankelende poot waarop de pas onder vele smarten geboren regering balanceert. Een regering die met premier Di Rupo dapper tegen vlaggerige winden in laveert.

Wat nu het gemeentelijk Cultureel Centrum is, was ook vroeger al bekend als het *kasteel Coloma*. Ik heb het niet zelf gezien op deze tocht maar het Domein Coloma pronkt met een waterkasteel dat een apart staande donjon heeft, een koetshuis dat nu cafetaria is en een openbaar wandelpark. Het Colomapark heeft een mooie maar nu allicht kale platanendreef. Dit kasteel doet al sinds 1992 dienst als Cultureel Centrum van de gemeente.

Door zijn ligging, omgeven door drie belangrijke en oude verbindingswegen groeide deze burch uit tot een mooi renaissancecomplex en een „*Huys van Plaisantie*“.

De eerste belangrijke bouwheer was de Brusselse schepen (wethouder) Leonard Van Hecke. Of Lenaart Van den Hecke. Dat is niet helemaal duidelijk. Nadien kwam het kasteel in handen van de adellijke families Roose, de Coloma, Van der Dilt de Borchvliet en de Limburg-Stirum.

Het kasteel werd na de dood van de laatste gravin, in 1947, gedurende 25 jaar gebruikt als pensionaat. Waarna het stond te verkommeren. Bij zoverre zelfs dat de westertoren instortte. De gemeente kocht het vervolgens aan en het hele

De hooggotische Sint-Pieterskerk in Sint-Pieters-Leeuw

goed werd grondig gerestaureerd.

Merkwaardig is alleszins dat het park de grootste rozentuin van West-Europa heeft. Er is ook een rozenmuseum. De tuin is intussen uitgegroeid tot iets van wereldformaat. Er staan om en nabij de 60 000 rozenstruiken en die vertegenwoordigen meer dan 3000 rozensoorten. Daar kunnen ze in Wetteren nog een puntje aan zuigen al hebben ze daar, in de streek van de rozenkwekerijen, in het domein Den Blakken ook wel één en ander om te tonen.

De hooggotische Sint-Pieterskerk staat hier op een heuvel. Ze torent hoog boven de omgeving uit en ze is daardoor een herkenningspunt in de Zuunvallei en zondermeer het centrale punt van het dorp. De omgeving rond de kerk met het kerkhof, kastanje- en lindebomen en platanen is ommuurd en ze wordt ingesloten door een cirkelvormige straat die de naam *de Rink* meekreeg.

Het kerkhof is een geklasseerd monument. Er liggen daar ook oorlogsgraven van het Gemenebest.

De Sint-Pieterskerk is oud. Sommige resten van een eerste Romaanse kerk werden verwerkt in het koor en de zuidelijke dwarsbeuk. De vierkante westertoren, het schip van de kerk en de zijbeuken werden verbouwd in de zestiende en de achttiende eeuw.

Bijna in het zicht van de kerk passeerde ik iets wat ik eerder al eens verwarde met een onduidelijke bakstenen ruïne. Het waren de laatste resten van een brug over de Kamstraat

Het restant van de viaduct van de trambaan over de Kamstraat

waar vroeger de tram van Leerbeek naar Halle over reed. Die tramlijn werd in gebruik genomen in 1906. Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd de lijn opgebroken en in 1921 werd ze toch heropend. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd het spoor nogmaals onderbroken. Blijkbaar kende de tramlijn een taai leven want in 1949 konden er alweer trams rijden. Ze werd zelfs nog even geëlektrificeerd. In 1966 ging ze uiteindelijk definitief ter ziele.

In een tijd dat er maar weinig privé-vervoer bestond, haalde de tram het Pajottenland uit een zeker isolement. Dit vervoermiddel diende namelijk voor allerlei zaken: voor personenver-

voer zowel als voor het vervoer van land- en tuinbouwprodukten naar de markten van de steden. Het leverde de tram uit het Pajottenland de bijnaam „*Boerentram*“ op. Pendelaars en studenten konden met dit vervoermiddel gemakkelijk Brussel bereiken. Bovendien was er op de noord-zuid-as een aansluiting in Edingen (Enghien) met de trein naar de Boringe. Die vervoerde dan weer de zogenaamde „*fosse mannen*“, de mijnwerkers, die tussen de mijnen en hun woonplaats heen en weer pendelden. Trouwens werden langs deze spoorlijn ook kolen afgevoerd uit de mijnstreek. Op zondagen kwamen de Brusselaars met die tram naar het platteland. Waar ze met de neus in een wandelgids van de „*Touring Club de Belgique*“ rondwandelden. Om te zien hoe „de boerkens“ leefden en om zich superieur te voelen. Vooral tussen de twee Wereldoorlogen waren de tramlijnen van groot economisch belang voor het Pajottenland.

Het is heel erg verleden tijd. Trams rijden enkel nog in de steden maar verder nergens meer. Na de Tweede Wereldoorlog kreeg de tram namelijk in toenemende mate concurrentie. Door betere wegen werd de auto meer en meer gekocht en gebruikt. Trams werden ook geleidelijk aan vervangen door autobussen. Wat vroeger „*De Buurtspoorwegen*“ was, heet nu „*De Lijn*“. Waarschijnlijk omdat ze hier en daar een streep hebben onder

Het bevroren spaarbekken

De rechtgetrokken Zuunbeek

getrokken.

De club die de wandeling had georganiseerd voorzag een rust- en controlepost „in de natuur“. Dat bleek een opvallend witte partytent te zijn aan de oevers van een flinke waterplas. Een waterspaarbekken dat in de bedding van de Zuunbeek ligt. Dit waterbekken is het tweede en het grootste wachtbekken in Sint-Pieters-Leeuw. Het werd hier aangelegd nadat eerder reeds op een andere plaats een wachtbekken was gemaakt. Dit na het rechtekken en het verleggen van de loop van de *Zuunbeek*. Het bekken, waar bij deze gelegenheid nog geschaatst werd, heeft een lengte van 400 meter bij een breedte van 85 tot 123 meter. Daardoor is de oppervlakte ongeveer 4 hectare met een inhoud van 80 miljoen liter water. Het was een niet geringe ingreep die zo gerealiseerd werd in 1975. Maar ze was wel nodig om te voorkomen dat de lager gelegen woonwijken geregeld onder water zouden komen te staan.

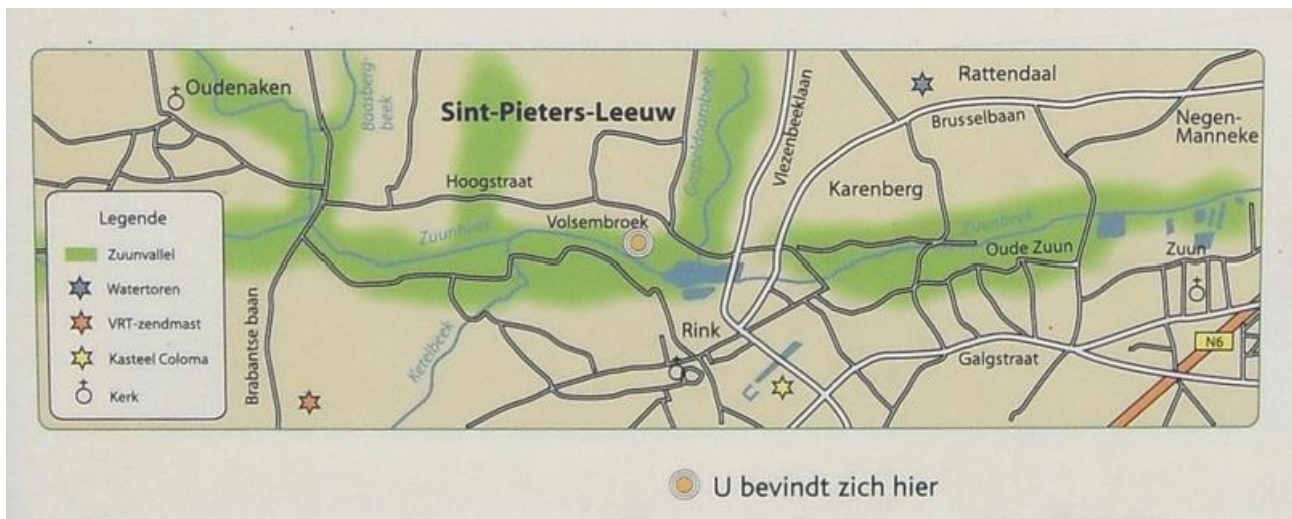
Zuun zei de beek

Het is nagenoeg niet bij te houden hoeveel en welke beken en beekjes hier al dan niet klaterend stromen. Het zijn er gewoon te veel. Een van de meest opvallende is niet noodzakelijk

ook de langste: *de Zuunbeek*. Die is amper 19 kilometer lang, ruim gerekend. Nochtans is het de belangrijkste zijtak van de Zenne. Eigenlijk heeft de beek geen duidelijke bron maar wanneer je toch ergens de oorsprong wil leggen van deze waterloop dan komt daarvoor Kester in aanmerking waar ze op een hoogte van ongeveer 70 meter begint. Ze wordt daar wel de Bruggeplasbeek genoemd. Het zijn, alles samen, nogal wat andere waterloopjes die het uiteindelijke profiel van de Zuunbeek tot stand brengen. Een dertiental zelfs! De belangrijkste daaronder zijn de Roskambeek, de Teleweidebeek, de Rasbeek, de Bruggeplasbeek, de Beringenbeek, de Putbeek, de Bosbeek en de Karenbergbeek. Bij de grens tussen de gemeenten Pepingen en Sint-Pieters-Leeuw vloeien de Beringenbeek en de Karenbergbeek samen en daar krijgt de nieuw gevormde waterloop eigenlijk pas de naam van Zuunbeek.

Verderop komt daar nog één en ander bij. Verder stroomafwaarts kruist de Zuunbeek het kanaal Brussel-Charleroi. Ze loopt onder dat kanaal door via een sifon om uiteindelijk op de grens met Drogenbos en Anderlecht in tunnels onder de Ring op 25 meter boven zeeniveau in de Zenne uit te monden.

De benaming „*Zuun*“ heeft mogelijk een Keltische oorsprong. In kringen van ingewijden zijn de woorden „*Sinde*“ of „*Senna*“ bekend. Het betekent „waterloop“. Zo klinkt de oorsprong van „*Zenne*“ opeens ook bekend. Vanaf het einde van de 11^e eeuw tot ongeveer 1776 zijn er andere schrijfwijzen in voege geweest: Sone, Soniam, Zuene, Zeune en Zuen. De alom bekende en gewaardeerde Ferrariskaarten uit de Oostenrijkse tijd bewijzen dat

Een kaartje van het Volsembroek en de Zuunvallei

de Zuunbeek tot in de 18^e eeuw geflankeerd werd door de twee belangrijkste verbindingswegen met Brussel. Er kan dus met grote waarschijnlijkheid gesteld worden dat de Zuunbeek ook een belangrijke rol heeft gespeeld in het ontstaan van het oude dorpscentrum van Sint-Pieters-Leeuw.

In de vallei van de Zuunbeek ligt ook het natuurreservaat „Oude Zuun“. Het is sinds 1990 een erkend natuurgebied. De zone ligt tussen een oude meander en de rechtgetrokken Zuunbeek. Het terrein sluit aan bij het *Volsembroek* en zo samen vormen ze een lap grond van bijna 9 hectare.

De Oude Zuun is één van de belangrijkste ecologische kernen geworden in het Pajottenland. Het gebied staat bekend als een ware oase voor allerlei vogel- en vlindersoorten. Doordat er zoveel beken liggen is het ook een pleisterplaats voor amfibieën en groeien er allerlei planten die je elders nog niet zo dikwijls ziet.

Het Volsembroek ligt ook langs de Zuunbeek. Het woorddeel „broek“ duidt er dus al op dat het hier om een moerassig gebied gaat. Tijdens de winter komt het grotendeels onder water te staan. Verder zijn er ook nog wat weiden. Zoals op wel meer plaatsen is gebeurd, worden ook hier Schotse hooglandrunderen (*Galloways*) ingezet om het gebied op een verantwoorde wijze onder controle te houden. In de lente en de zomer hangen die beesten hier de ecologische beheerder uit door het gebied extensief te begrazen. Ze zijn niet vies van ruig gewas en ze zijn bestand tegen ruwe omstandigheden. Uiteraard komen hier ook vele vogels voor. Evenals allerlei gewas dat zich in een moerasomgeving op zijn plaats voelt.

Oud van Aken

Verbonden met de Zuunbeek is *Oudenaken*. Zo op het gehoor is dat een plaatsnaam die de wat doffe glans heeft van oude adel. Een beetje verpauperd maar toch nog met een zekere grandeur. Het heeft er totaal niets mee te maken! Oudenaken heeft historisch weinig betekenis. Het ligt daar rustig stil te wezen op de grens met Pepingen, Halle en Lennik.

Het dorp van nu was meestal een persoonlijk leen voor iemand die onder het gezag stond van de heer van Gaasbeek. In oude folianten staat Oudenaken beschreven als: *bestaande uit een slot en een weide, dichtbij een brug over de Zuunbeek*. Niet bepaald iets waarmee je op het wereldtoneel kan uitpakken.

Het gedenkteken voor Omer Vander Linden bij de kerkdeur in Oudenaken

De Sint-Pieter in Bandenkerk met de groene muts in Oudenaken.

De kleine Sint-Laurentiuskerk in Sint-Laureins-Berchem

Op de gevel van een oud gebouw aan de Molenborrestraat waar kennelijk een artistiekerig persoon huist, trof ik enkele gedichten. Die waren overigens ook op andere plaatsen langs het parcours te vinden.

Verder is het meest opvallende gebouw in het plaatsje wel de kerk. Die is, hoe kan het anders, groot. Deze parochiekerk is gewijd aan *Sint-Pieter in Banden*. Of Sint-Pietersbanden, zoals het elders ook wel heet. Kenmerkend is de groene muts die de toren heeft. Een bekleding in koper die nog de gelegenheid heeft gehad om kopergroen te ontwikkelen. Bij de deur van de kerk hing een plaat die een ter plaatse geboren held in de herinnering bracht: *Kapitein Vlieger Omer Vander Linden*. Op 27 mei 1883 werd hij hier in Oudenaken geboren. Al zegt de plaat dan dat het „Audenaken“ moet zijn. De datum die vermeld was bracht me in verwarring want in tegenstelling met wat ik uit het verdere opschrift dacht te mogen concluderen viel die niet ergens in één van de twee Wereldoorlogen. Al staat Omer daar dan als „oorlogsinvalid“ ten aanschouwe van de goegemeente. Het zit anders in mekaar. Op zijn manier was de man een luchtvaartpionier. Op 7 december 1930 vertrok hij samen met Kapitein Vlieger Robert Fabry en Adjudant Tristan aan boord van een Breguet voor een raid

Evere-Leopoldstad-Evere. België had toen immers nog steeds een kolonie in Congo en een luchtverbinding daar naartoe zal wel belangrijk geweest zijn. Ik neem aan dat de crew ook veilig de reis heeft gemaakt. Maar op 15 februari 1933 ging het mis. Heel erg mis. Omer Vander Linden kwam om het leven toen zijn Fairey Firefly te Tourinnes-Saint-Lambert in botsing kwam met een ander vliegtuig. Oudenaken is hem niet vergeten al moet je goed uitkijken om zijn aandenken te vinden.

Op de rooster gelegd

In *Sint-Laureins-Berchem* staat de *Sint-Laurentiuskerk*. Het zal wel niemand hogelijk verbazen. Voor de verandering is deze kerk eens niet erg groot. Ze heeft meer van een wat doorgegroeiide kapel. Het kerkje ligt op een heuvel en het is omgeven door boomgaarden en een kerkhof. De gotische kerk werd gebouwd en meermaals verbouwd tussen de 15^e en de 18^e eeuw. De grondvesten in kwartsiet zijn grotendeels ouder en van romaanse oorsprong. Binnen de kerk moet een mooi houten gewelf te zien zijn. De kerk is beschermd als monument. In de nis boven de rondboog en het classicistisch hoofdportaal is de patroonheilige Sint-Laurentius uitgebeeld. Een andere beeltenis van de heilige is te vinden in de kerk zelf. Hij is herkenbaar aan zijn kledij als diaken, een boek of schriftrol en een braadrooster. Als één der eerste martelaren stierf hij in 256 op een rooster boven het vuur. Hij werd daarom de beschermheilige van brandweerlui en koks.

Even verder, in de controlepost die vroeger gemeentehuis en school was geweest, werden buiten worsten gebraden. Op een rooster... Men moet zijn wortels liefst niet loochenen. Sint-Laureins-Berchem is een landelijk woondorp dat in het westen van de fusiegemeente Sint-Pieters-Leeuw ligt. Buiten de dorpskom en de lintbebouwing langs de weg van Vlezenbeek naar Halle is de deelgemeente nog tamelijk agrarisch.

De naam van het dorp komt van *heem*, hetgeen *hof* of *nederzetting* betekent. In dit geval, door de toevoeging „berg“ is dit een nederzetting die op een berg ligt. Hetgeen aardig met de werkelijkheid overeen komt wanneer je een heuvel „berg“ wil noemen. De toevoeging Sint-Laureins, dat is ondertussen duidelijk, verwijst naar de patroonheilige. Net zoals Oudenaken werd Sint-Laureins-Berchem opgenomen in het Land van Gaasbeek. Het had daarbij het statuut van een zelfstandige heerlijkheid met rechtsbevoegdheden. In 1317 was er daar al sprake van een schepenbank.

Sinds de vroege middeleeuwen vormden beide dorpen één parochie. In de 13e eeuw behoorden de twee kerken evenwel toch tot afzonderlijke parochies maar in 1619 werden ze opnieuw samengevoegd. Waarbij ze bediend werden door één pastoor die in de pastorie van Oudenaken woonde. Dat is nu nog steeds het geval.

In 1687 waren beide dorpen eigendom van J. P. l'Escornet (nog net niet JR...) en later van de graaf van Tirimont. Dat duurde tot aan de Franse revolutie. Daarna werden het zelfstandige gemeenten tot ze alweer samengevoegd werden bij de fusiegolf van de zeventiger jaren van vorige eeuw en ondergebracht bij de gemeente Sint-Pieters-Leeuw. Eigenlijk lag dat nogal voor de hand want de kerken van beide dorpen staan amper een kilometer uit elkaar.

Het k van G

Er was op deze tocht heel wat te zien maar wat wellicht het meest in het oog sprong was toch het *Kasteel van Gaasbeek*. En geen wonder want het is reusachtig groot en het ligt op een scherpe heuvel in een domein dat op zich al het bezoeken en bekijken waard is. De middeleeuwse burcht kende een bewogen geschiedenis en ze evolueerde van een strategisch bolwerk tot een riant buitenverblijf. Het huidige gebouw kreeg zijn romantische facelift op het einde van de negentiende eeuw. Daarvoor was de excentrieke *markiezin Arconati Visconti* verantwoordelijk.

Zij richtte onder meer het kasteel in als museum voor haar enorme kunstcollectie. Een eerste versterkte burcht werd hier in het midden van de dertiende eeuw gevestigd om Brabant te beschermen tegen invallen uit Vlaanderen en Henegouwen. Het was Godfried van Leuven die hier in 1236 een burcht liet bouwen. Die vesting had duidelijk niet het eeuwige leven want in 1388 werd ze verwoest. Van wat toen is heropgebouwd zijn nu nog

Een panoramisch zicht op het kasteel van Gaasbeek

enkele buitenmuren te zien. Het duurde wel twee eeuwen voordat er weer iets toonbaar en bruikbaar stond.

De bekendste eigenaar is zonder twijfel *Lamoraal, graaf van Egmond*, die het kasteel kocht in 1565. Drie jaar voor hij samen met Hoorne een kopje kleiner werd gemaakt.

De imposante toegangspoort tot het kasteel van Gaasbeek.

Een plannetje van het domein

Tijdens het eerste kwart van de zeventiende eeuw liet Renaat van Renesse een Franse tuin aanleggen. Ook een barokpaviljoen en een kapel werden onder zijn gezag in het domein gebouwd. Renaat van Renesse van Warfusée was een onhandige intrigant die zich voortdurend in nesten werkte. In 1633 kreeg hij het deksel op de neus nadat hij had meegewerkt aan een staatsgreep die gesteund werd door vreemde mogendheden. Hij dacht te moeten samenzweren tegen de toen heersende Spaanse bezetting. Het complot kwam aan het licht en hij zou verbannen worden. Bovendien werden zijn bezittingen verbeurd verklaard. Het gelukte hem echter om te ontsnappen en zo kwam hij in Luik terecht. Vermits hij klaarblijkelijk het intrigeren niet kon laten nam hij in de Vurige Stede deel aan een aanslag tegen burgemeester Ruell. Hetgeen hem heel slecht bekwam want de Luikenaars wisten hem te vatten. Naar verluid werd hij in stukken gesneden en werden zijn resten verbrand. Zijn as werd in de Maas gegooid. Zijn kinderen slaagden er tenslotte in om de verkoop

van de eigendommen te stoppen. In 1650 werd Alexander van Renesse eigenaar van het kasteel. Uiteindelijk werd in 1687 het Land van Gaasbeek zelf in vier loten verdeeld en openbaar verkocht.

In 1695 werd een vleugel van het kasteel in puin geschoten door de troepen van Lodewijk XIV.

Op het einde van de 17e eeuw kwam het kasteel met alles wat er zo'n beetje bij hoorde in handen van *Louis Alexander Scockaert, baron van Gaasbeek en graaf van Thirimont*. Op het einde van de 18e eeuw was die familie er niet in geslaagd een mannelijke nakomeling voort te brengen. Zo kwam het kasteel door huwelijksbanden in handen van de Milanese patriciersfamilie *Arconati Visconti*. Paul Arconati-Visconti was een tijdje burgemeester van Brussel en hij was ook eigenaar van het Broodhuis op de Grote Markt aldaar. In de tien jaar na 1887 werd het slot grondig gerestaureerd in romantische neostijl. Waarbij het huidige uitzicht werd vastgelegd. De laatste markiezin Arconati Visconti deed daarvoor een beroep op de architect Charle-Albert. Zij was overigens een Française die geboren werd als Marie Peyrat. Zij schonk het domein in 1921 aan de Belgische Staat. Die stelde de gebouwen en het park al in 1924 open voor het publiek. Dat publiek toegankelijk maken was een verplichting die de markiezin testamentair had laten vastleggen.

Het gebouw en de interieurs vormen samen een uitzonderlijk gaaf voorbeeld van de

De achterkant van het kasteel van Groenenberg

...en de voorkant

Nagenoeg naadloos gaat het over in dat van *Groenenberg*. Dat laatste is een 45 hectare groot park dat op het grondgebied ligt van Lennik en Sint-Pieters-Leeuw.

Omstreeks 1900 bouwde notaris Charles Claes het landhuis Groenenberg naar een ont-

Nog even een stemmingsbeeld: één van de ontelbaar vele beken op deze tocht.

stijloppvattingen ten tijde van de markiezin. De interieurs bieden een staalkaart van *neo-stijlen*. Van neogotiek over neorenaissance tot neorococo.

Bij de staats hervorming van 1980 werd het kasteeldomein overgedragen aan de Vlaamse Gemeenschap. De DAB (Dienst met Afzonderlijk Beheer) „Kasteeldomein van Gaasbeek“ maakt vandaag deel uit van het agentschap Kunsten en Erfgoed binnen de Vlaamse overheid. In 2004 werd een nieuwe museumvleugel geopend waarin de badkamer, slaapkamer en chambre rouge van de markiezin tentoongesteld worden.

Het kasteelpark van Gaasbeek heet romantisch te zijn. Het beslaat niet minder dan 49 hectare. Het grootste deel van die oppervlakte bestaat uit bos waarin brede wandelpaden zijn aangelegd. Er staan ook meerdere historische gebouwen in het domein die herinneren aan een rijk verleden. De museumtuin maakt dit kasteelpark extra interessant. In die tuin worden vele, dikwijls haast vergeten, inheemse fruit- en groentesoorten gekweekt.

Groen

Het kasteeldomein van Gaasbeek is niet het enige dat hier te vinden is.

werp van de Brusselse architect Evrard. Het was het „grootste kasteel van Vlezenbeek“. Een titel die noch min noch meer een knipoog was naar de overbuur in Gaasbeek dat „het grootste kasteel van het Pajottenland“ wilde genoemd worden.

Eerder al had landschapsarchitect *Edmond Galoppin* een deel van het park ontworpen. Hij had toen al een reputatie opgebouwd als de ontwerper van het Bulskampveld in Beernem en het Josaphatpark in Schaarbeek. Het park aan de andere kant werd enkele jaren later aangelegd. Ook volgens de plannen van Galoppin.

In de Tweede Wereldoorlog werd het

kasteel bezet door hoge Duitse officieren. Het achterste terras verbergt nog altijd de betonnen bunker waarin ze schuilden tijdens geallieerde luchtaanvallen.

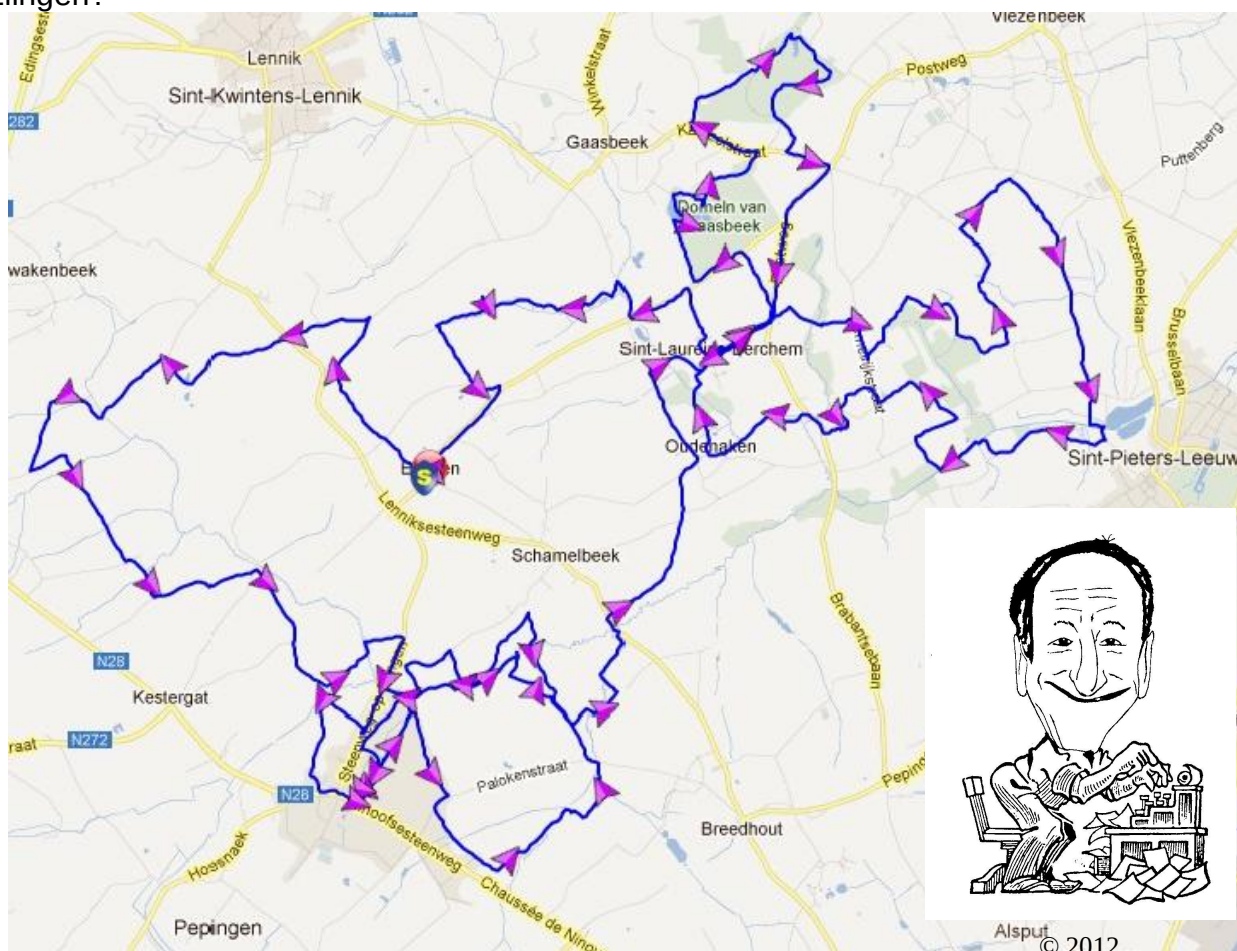
Na de bevrijding richtten Britse en Amerikaanse soldaten veel schade aan in het kasteel. De afhandeling van het dossier om de oorlogsschade te herstellen of te vergoeden sleepte zo lang aan dat de eigenaars het onbewoonbaar geworden kasteel nooit meer betrokken. Het gebouw verviel tot een ruïne. Sommige delen van het park verwilderden, andere stukken werden gebruikt voor landbouw.

In 1981 verkocht erfgename Cécile Houtart het landgoed met de bijbehorende hoeve en het park aan de Vlaamse overheid. Alles werd grondig gerestaureerd.

Het kasteel zelf is niet toegankelijk voor bezoekers. Het herbergt de diensten van het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. Die zitten daar riant en leuk gehuisvest.

Het domein Groenenberg is 45 hectare groot. Er staan eeuwenoude solitaire parkbomen, die aan de hand van groene plaatjes zonder probleem te identificeren zijn. Het zijn vooral de heesters die, wanneer ze bloeien, de aandacht trekken. Evenals de grote grasvelden. Nochtans is tweederde van het glooiende parklandschap bebost. De bosranden zijn afgezoomd met cultuurplanten zoals botanische rozen en rododendrons. Die randbeplanting zorgt ervoor dat het geheel op een park blijft lijken maar het schermt tevens de bospartijen wat af. Daardoor kan in het bos haast ongemerkt aan reservaatbeheer worden gedaan. In alle stilte is Groenenberg ook nog een 30 hectare groot natuureservaat, waar fauna en flora hun eigen gangetje kunnen gaan.

Naast het kasteel staat in het domein Groenenberg ook nog een boerderij. In de hoeve, die niet toegankelijk is, zijn nog een woonhuis en dienstgebouwen ondergebracht. Van de vroegere landbouwexploitatie zijn nog sporen te vinden in een appelboomgaard en een paardenweide. Op die weide graast in de zomer vaak een familie Brabantse trekpaarden. Die waren er nu niet. Misschien waren ze aan het repeteren voor de paardenprocessie in Elingen?

De ruim 50 kilometer door het Pajottenland

Michel Christiaens